

Slaget ved Falköbing 1389

En uventet sejr i kvindens hånd

Nick B. Svendsen

Slaget ved Falköbing 1389

En uventet sejr i kvindens hånd

Forhistorien

Albrecht af Mecklenburg (Fig 1) var blevet valgt til konge i Sverige i 1363. Han var søn af hertug Albrecht 2. af Mecklenburg og Eufemia Eriksdatter, søster til den tidligere konge af Sverige og Norge, kong Magnus Eriksson (1316 – 1374).

Albrecht blev gift i 1365 med Richardis af Swerin, (d. 1377) og i 1396 med Agnes, datter af hertug Magnus af Braunschweig.

Da Albrecht blev valgt til konge, var hans magtposition i Sverige særdeles svag.

I realiteten var det Det Svenske Rigsråd, der ledede landet, og specielt styrede den hovedrige drost, Bo Jonsson Grip (1330 – 1386), som besad store dele af Sverige, som len. - Kong Albrecht var blot en frontfigur.

Ved Bo Jonssons død i 1386, forsøgte kong Albrecht at styrke sin position, og her kom han i konflikt med store dele af den svenske adel. - I 1388 kontaktede repræsentanter fra den svenske adel, der var modstandere af kong Albrecht, den danske dronning Margrethe 1. (Fig 2) for at få støtte til at styrte kongen.

Dronning Margrethe havde året før mistet sin unge søn Oluf, som var konge i både Danmark og Norge. Oluf blev 18 år gammel. Dronning Margrethe havde lige efter Olufs død sikret sin magtposition ved at blive valgt til "Frue og husbonde og hele rigets formynder" både i Danmark og Norge.

Ligeledes adopterede hun den unge Erik af Pommern, og fik ham valgt til konge i Norge i 1388. Erik af Pommern var dronning Margrethes søsters barnebarn, og dermed oldebarn af den danske kong Valdemar Atterdag.

Kong Albrecht havde flere gange invaderet Skåne, som dengang var en del af Danmark, (1380 og 1384), men en dansk hær havde hver gang formået at jage ham og hans hær tilbage.

I 1388 benævner dronning Margrethe sig som dronning af Sverige, og i løbet af vinteren, samme år, indkalder hun ledingshærene fra Norge og Danmark. De samledes i det nordlige Halland.

Svenske tropper fra den svenske adel, loyal over for dronning Margrethe, forstærkede den dansk-norske hær. Denne hær var i alt på 1.500 mand, overvejende bereden, og var ledet af Henrik Parrow, en ridder fra Mecklenburg, i dansk tjeneste.

En del af hæren, under ledelse af Niels Svartskåning, blev sendt nordpå til borgen Axvalla for at belejre denne vigtige borg. Axvalla ligger ikke så langt fra byen Skara, der i middelalderen var en vigtig by for det svenske kongedømme og var samtidig bispesæde. Borgen Axvalla kontrollerede hovedvejen i det centrale Sverige, som førte fra vest mod øst mellem de to store søer Väneren og Vättern (Kort 1).

Kong Albrecht havde mistet kontrollen over mange af de svenske borge, siden drosten Bo Jonsson Grip døde i 1386. Han havde til sidst kun kontrol over nogle borge i Götalandene,

bl.a. Axvalla og Rumlaborg i Vestergötland, Stockholm samt Visby på Gotland. Han drog derfor i 1388 til sit hjemland Mecklenburg (hvor han var hertug), og samlede en hær i sit hertugdømme. Hæren blev derefter sejlet til Kalmar, og i løbet af januar 1389 drog den videre til Rumlaborg (Jönköping), ved den sydlige ende af søen Vättern, hvorfra hæren drejede nordpå og drog videre mod Axvalla.

Vi kender ikke størrelsen på kongens hær, men man må gå ud fra, at den har været nogenlunde så stor som den dansk-norske. De gamle kilder nævner intet om en stor forskel i størrelsen af de to hære.

Den dansk-norske hær bevægede sig også nordpå, og gik fra kysten ved Halmstad ad den gamle vej, langs Nisåen, ind i landet mod Rumlaborg-fæstningen, som lå dér, hvor Jönköping ligger i dag (Kort 1).

Da kong Albrecht erfarede, at den dansk-norske hær var i hælene på ham, vendte han om for at møde forfølgerne. Hans hær må have været nået næsten til Axvalla, i området omkring Hornborga søen, da den vendte om og bevægede sig syd på igen.

Kildematerialet

Historikeren K. Erslev (1881) gennemgik alt kildematerialet (breve, annaler, krøniker etc.), som han fandt i forbindelse med sine studier om dronning Margrethe, og som vedrørte slaget ved Åsle i 1389. Han skelner mellem samtidige kilder og senere kilder.

Det interessante er, at de samtidige kilder er ret kortfattet i deres fortælling om slaget ved Åsle, og fortæller kun, at der var et stort slag, at kong Albrechts hær blev slået, og at han og hans søn samt mange riddere blev taget til fange.

Ifølge K. Erslev er det beretningen i Danske Krønike, der ligger nærmest i tid. Den lyder som følger:

1388 - Margrethe, Danmarks og Norges navnkundige dronning, sendte en stor hær af krigsfolk fra Danmark og Norge ind i Sverige, mod Sveriges tyske konge, dels til skibs og dels til lands.

1389 – På den hellige apostel Mathias dag leveredes med Guds hjælp, i hvis hånd al sejr står, et stort slag mellem Kong Albrecht af Sverige og de Danske, i hvilket der faldt mange riddere og væbnere, såsom hr. Parrow, norsk høvedsmand (capitaneus Norvegiae), og Fikko, Kalmars høvedsmand, dygtige riddersmænd, og mange andre på begge sider. Fangne blev kong Albrecht, hans søn Erik, grev Gerhard af Holsten og greven af Reppin med 20 riddere og ikke få adelsmænd, der alle af den ædelbårne dronning Margrethe sendtes som fanger til Danmark, nemlig kongen i fodlænker og adelsmændene i håndlænker af jern. Ære være Gud, som gav en uventet sejr i kvindens hånd.

Detaljer vedrørende slagets gang findes spredt i senere beretninger, som indeholder en del mytologi. En af de seneste fortolkninger af slaget er skrevet af en anden historiker, F. H. Jahn (1835), som K. Erslev mener dissideret har misforstået, hvor de stridende parter kom fra. F. H. Jahn beretter, at Albrechts hær kom fra syd, i modstrid med mange andre kilder.

Nedenstående er min fortolkning baseret på K. Erslevs kildekritiske afhandling fra 1881. Erslev har, udover at have besøgt området ved Åsle, benyttet et svensk kort fra første del

af 1800- tallet, der minder om de danske Videnskabernes Selskabs kort, som er fremstillet omkring år 1800.

Nutidens topografiske kort indeholder højdekurver, der giver informationer om landskabets relief. Erslevs evaluering er derfor udvidet med moderne topografiske data samt forfatterens eget besøg i området ved Åsle.

Slagmarken

Landsbyen Åsle ligger i Vestgötaland, mellem søerne Vätteren og Väneren, ikke så langt fra byen Falköbing.

Området fra borgen Axvalla til byen Falköbing er i dag et landbrugslandskab med vel drænede marker (Fig 3,4 og 5). I middelalderen lå her store moser. K. Erslev beskriver området fra selvsyn, idet han vandrede igennem det i 1881, som en del af sit studie af Slaget ved Åsle.

Området består af en flad slette, Falen, liggende i en dal begrænset af flade fjelde. Dalen er gennemskåret af en å, Skefsåen, der i middelalderen blev kaldt Falbækken. Åen har eroderet sig ned i den flade slette, og har derfor dannet en ådal i sletten (Kort 3).

I middelalderen, hvor området var mindre drænet, lå der mosestrækninger langs med åen. Spredt rundt på sletten ligger flere landsbyer med gamle kirker, der blev bygget i den tidlige middelalder, bl. a. landsbyen Åsle.

Stiller man sig op på bjerget Ålleberg (330 m højt) og ser mod nord, ligger den store flade slette Falen, og til venstre mod vest ligger Falköbing med Mösseberg bagved. Mod nordøst ligger landsbyen Karleby på kanten af Skefsådalen og mosedragene. Længere fremme, på den anden side af ådalen, ligger landsbyen Åsle.

Bunden af ådalen ligger i kote 160 og Falen i kote 225, hvorved skråningen af ådalen er 65 m høj (Kort 2 og 3).

Nord for Falen ligger Hornborgasøen og lige nordfor den, borgen Axvalla. Afstanden mellem Falköbing og borgen Axvalla er i luftlinje 24 km. Vejen fra Åsle fører i dag lige igennem mosen, som nu er vokset til med træer.

Når man kommer fra Jönköping, er der to ruter at vælge imellem. Enten kan man tage vejen, der fører mod vest, via Leaby, hvor den krydser åen, og videre til Falköbing. Ved Falköbing drejer vejen nordpå og krydser åen igen, 15 km længere fremme, før den går langs Hornborgasøen til Axvalla.

Den anden rute fører mod nord, langs Skefsåen, til Åsle og videre nord, uden at krydse åen.

Det fremgår ikke af de gamle beskrivelser, hvilken af ruterne hærene tog, men hovedvejen har nok været vejen via Falköbing, ligesom i dag.

Slaget

I løbet af februar 1389 nåede den dansk-norske hær Rumlaborg (Jönköping) og drog videre til Åsle, som de nåede frem til, den 24. februar, St. Mathias dag. Området må have været dækket af sne og vådområderne af is.

I middelalderen formede man som regel kampformationen af hæren med en avantgarde, første linje (primære division) og en reserve. Første linje blev formet i en tæt formation på en lang linje.

Den dansk-norske hær sendte sin avantgarde over ådalen, nord for Åsle, bestående af 2 "bannere", dvs. beredne afdelinger. Den primære kampdivision må have været formeret på en øst-vest orienteret linje, med mosen og Skefsåen på den vestlige flanke og Gerumsbjerget på den østlige flanke, lige syd for Åsle.

Den svenske kong Albrecht formede sin hær i kampformation, da han nåede Tiarp, og observerede den dansk-norske avantgarde. Det er muligt, at hans reserve bestod af 60 riddere, ledet af ridderen Snakenborg.

Da kong Albrecht så den dansk-norske avantgarde, beordrede han angreb, og de to "bannere" fra den dansk-norske hær blev løbet over ende. Det er noget usikkert, hvad der så skete, men det lader til, at kong Albrecht fortsatte sin fremrykning.

Ifølge en gammel historie bad en gammel ridder, Tyke Olofsson, kongen at afholde sig fra at angribe, eller i det mindste være forsigtig under fremrykningen hen over mosen. "Vi ønsker ikke at bekæmpe danskeren denne dag - det vil ikke gøre os noget godt" konkluderede han, men kongen ville ikke høre. Selv om nogle af hans mænd ikke var parate, angreb han med sine riddere, herunder biskoppen af Skara, og greverne af Ruppin og Holsten, hen over den frosne mose.

Mosen, som den ser ud i dag, med masser af træer ude i kanten, er ufremkommelig for ryttere. Det er muligt, at den dengang ikke var så tilgroet. Moserne, som vi kender dem i dag, var tidligere søer. Dette kan have været tilfældet i middelalderen, således at søen lå åben med is på. Det har derfor været fristende, at føre angrebet frem og udføre et flankeangreb på danskernes østlige flanke, hvorved nogle af Albrechts ryttere er kommet ud på isen. - Selvom det var februar, og mosen var dækket af is, har isen ikke nødvendigvis været så tyk, at den har kunnet bære hest og rytter.

Da nogle af kong Albrechts ryttere blev hindret i fremrykningen, fordi deres heste faldt igennem isen¹, splittede det hans hær og forvirrede fremrykningen (Kort 3).

Den dansk-norske hær gik herefter til angreb, og nedkæmpede den svenske kong Albrechts hær. Der var mange faldne på begge sider (Fig 6), blandt andet faldt Henrik Parrow, lederen af den dansk-norske hær.

En af kong Albrechts riddere, Gerd Snakenborg, muligvis lederen af hans reserve, flygtede med 60 riddere og væbnere, hvad der ifølge nogle kilder var en afgørende faktor for kong Albrechts nederlag. Da kongen blev ført væk fra slagmarken, skal han, i følge en anekdote fra samtiden, have sagt til en anden tilfangetagen ridder, den førnævnte Tyke Olofsson: "*O grauer, grauer, hatte ich dir gefolget*".

Med andre ord, kongens enerådighed havde ført til nederlaget.

Efter slaget

¹ K. Erslev har sin tvivl om betydningen af det sumpede område dækket med is, idet han mener, det er en efterrationalisering for at forklare kong Albrechts nederlag.

Kong Albrecht og hans søn blev taget til fange sammen med adskillige af hans riddere, såsom greven af Holsten, greven af Reppin, biskop Rudolf af Skara og hertugen af Stargard². Alle fangerne blev ført i lænker til Bohus fæstningen, ved Götaelvens udmunding, hvor dronning Margrethe afventede dem.

Ifølge historien tvang Dronning Margrethe kong Albrecht til at give hende adgang til adskillige borge, som hun endnu ikke havde kontrol med. Samtidige kilder hævder, at hun brugte tortur. Dronningen kunne dog ikke få kong Albrecht til at afgive sin kongeværdighed, og han kaldte sig til sin død i 1412 stadig konge af Sverige.

Albrecht og hans søn blev derefter ført til Skåne, til Lindholm Slot, nær Falsterbo, hvor de opholdt sig som fanger de næste 5 år.

Dronning Margrethe fik nu kontrol over det meste af Sverige, bortset fra Stockholm og Visby på Gotland. Begge byer havde et stort flertal af borgere, som var tyskere, der støttede kong Albrecht.

Det gamle Stockholm ligger på en ø, som var let at forsvare. Da byen ligeledes blev forsynet af skibe fra Mecklenburg, af de såkaldte "Vitaliebrødre", var byen mere eller mindre uindtagelig. Vitaliebrødrene var også sørøvere, og deres aktiviteter gik ud over handelsskibene i Østersøen. Derved blev de hanseatiske byer, som ikke lå i Meklenborg, også inddraget i konflikten. Repræsentanter fra disse Hansestæder fik derfor overbevist dronning Margrethe om, at det var nødvendigt med fred. Parterne samledes herefter til forhandlinger på Lindholm Slot i 1395, hvor kong Albrecht måtte købe sig fri, mod at betale en meget stor løsesum på 60.000 mark sølv eller at udlevere Stockholm. Da han ikke kunne betale, blev Stockholm udleveret til dronning Margrethe 3 år senere.

Derefter havde dronning Margrethe fuld kontrol med alle de tre nordiske riger, og i 1397 blev Kalmar Unionen dannet, og dronningens fostersøn, Erik af Pommern, kronet til konge for denne union, på Kalmar Slot (Fig 7).

Kampen ved Åsle blev udkæmpet uden brug af fodfolk, og er et godt eksempel på et traditionelt slag med beredne riddere.

Referencer

Erslev, K. 1881

Studier til Dronning Margrethes historie.
Historisk tidsskrift, Bd. 5, Rk. 3.

Erslev, K. 1882

Dronning Margrethe og Kalmarunionens
grundlæggelse.
Jacob Erslevs Forlag, København.

² Stargard ligger i det nordvestlige Polen.

Jahn, F. H. 1835

Danmarks politiske – militære historie under
Unions kongerne, fra kong Oluf og
Dronning Margrethe indtil kong Hans død.
København 1835

Fig 1 Albrecht af Mecklenburg (1338 - 1412) afbilledet på sit gravmonument i Doberan i Polen. Han var konge af Sverige fra 1364 - 1389.

Fig 2 Dronning Margrethe I (1353 - 1412) afbilledet på sit gravmonument i Roskilde Domkirke.

Fig 3 Mindesmærket for slaget ved Åsle i udkanten af Åsle landsby. Stenen blev rejst i 1896.

Fig 4 Udsigt over slagmarken ved Åsle. I baggrunden mosen ved Åsle, som i dag er omkranset af trævækst. Landskabet er fladt, og ingen af skråningerne er stejle. Ideelt til kavaleriangreb.

Fig 5 Udsigt over slagmarken fra moseområdet. I forgrunden Skefsåen. I baggrunden landsbyen Åsle.

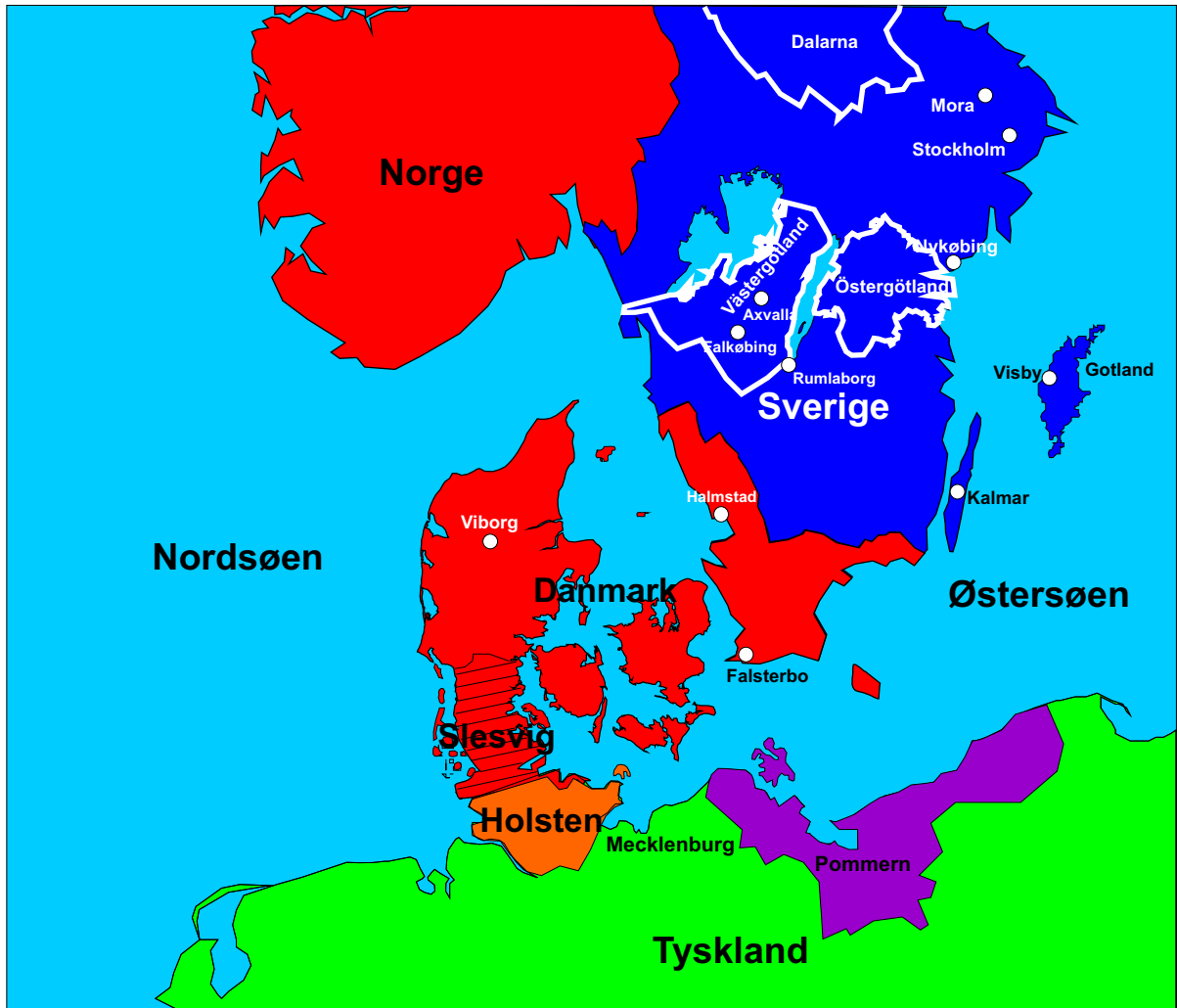

Fig 6 En fremstilling af slaget ved Aigencourt. Således kan slaget ved Åsle have set ud.

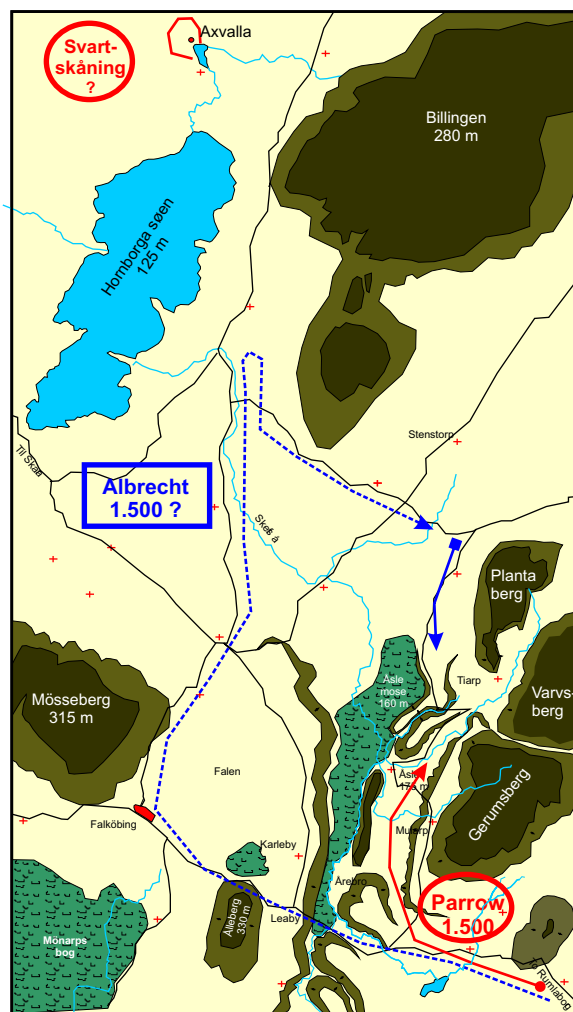

Fig 7 Kroningen af Erik af Pommern i Kalmar 1397. Kroningen var også den formelle samling af de nordiske riger i Kalmar Unionen.

Kort 1 Norden 1389

Kort 2 Slaget ved Åsle 1389

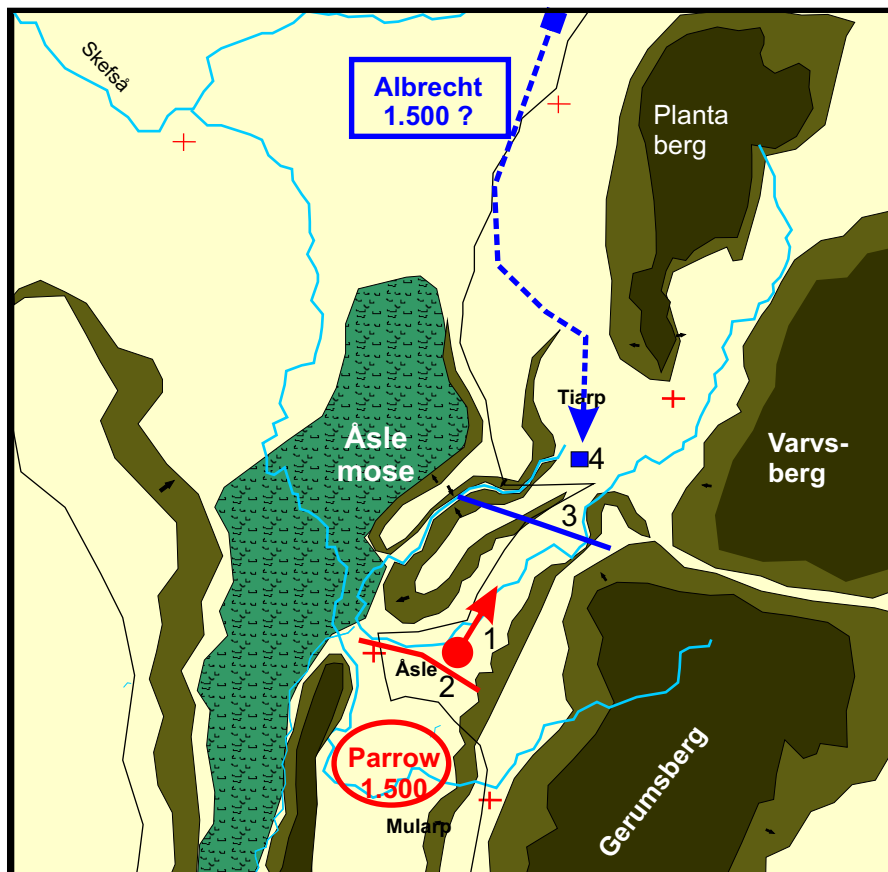
1/2 mil (svensk) 3,8 km

- ←■ Kong Albrechts angreb 23/2 1389
- ←⋯ Kong Albrechts hærs fremrykning før 23/2 1389
- ←■ Niels Parrows hærs bevægelser før 23/2 1389

 Bjerg med skråning, mørk farve plateau og lys farve skråning. Højden af bjerget er angivet sammen med navnet på bjerget.

 Mose

Kort 3 Slaget ved Åsle 1389

2 km

- 1 - Parrows avangarde
- 2 - Parrows primære division
- 3 - Kong Albrechts primære division
- 4 - Kong Albrechts reserve kommanderet af ridder Snakenborg

Tværsnit gennem Falkøbing området

